

МІЖРЕГІОНАЛЬНІ ДИСПРОПОРЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В. М. ПАНАСЮК, кандидат економічних наук, доцент
(Тернопільський національний технічний університет)

Анотація. Метою статті є дослідження диспропорцій розвитку соціальної інфраструктури в умовах ринкової трансформації. **Методика дослідження.** У роботі використано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, індукція, дедукція, конкретизація, абстрагування, метод історичного й логічного дослідження. **Результати.** У статті запропоновано постановку актуальної проблеми диспропорцій розвитку соціальної інфраструктури в умовах трансформації економіки регіону. Проведено аналіз показників розвитку системи побутового обслуговування населення регіону за галузями. **Практична значущість результатів дослідження.** Визначено, що соціальна інфраструктура є необхідним елементом соціально-економічного розвитку регіону: з одного боку, вона спрямована на надання різноманітних соціальних послуг невиробничого характеру охорони здоров'я, освіти, послуг фізичного та культурного дозвілля, а з іншого, визначає умови життєдіяльності та розвитку населення, які виражаються в забезпеченні охорони здоров'я, доступної освіти та просвіти.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, ринкова трансформація, соціальна сфера, соціально-економічний розвиток, регіон.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. Трансформація суспільства на сучасному етапі розвитку України робить неминучим залучення міст та сільських поселень до ринкових відносин. Належним чином мають змінюватися й методи управління багатогалузевим господарством. За такої умови перед органами державної влади, місцевого самоврядування постає складне й досить суперечливе завдання: забезпечити досягнення соціальної, неринкової за своєю сутністю мети – створення належних життєвих умов для всього населення України економічними ринковими засобами за рахунок адаптації соціального організму до жорстких умов ринку, що розвивається.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням трансформації та проблемам розвитку соціальної інфраструктури присвячені праці таких українських науковців: В. Базилевич, В. Геєць, Н. Гражевська, С. Мочерний, А. Чухно, В. Важенин, А. Величко, О. Гаврилюк, А. Гриценко, В. Кудряшов, В. Куценко, С. Соколенко та ін.

Проте проведені дослідження не повною мірою відображають тенденції ринкової трансформації соціальної інфраструктури для економік, що перейшли від командно-адміністративної до системи ринкового господарювання. Незначна кількість робіт, присвячених впливу та перспективам розвитку на економічне зростання в умовах системної трансформації, дає лише фрагментарні уявлення про місце соціальної сфери у процесі перетворень.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження диспропорцій розвитку соціальної інфраструктури в умовах ринкової трансформації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Однією з найважливіших сфер у житті суспільства, в якій реалізуються соціальні інтереси всіх верств населення, відносини суспільства та особи, умови праці та побуту, охорони здоров'я, відпочинку, є соціальна сфера [10, с. 154].

Соціальна інфраструктура регіону – це система галузей господарства відповідної території, основним призначенням яких є задоволення со-

ціальних потреб населення, забезпечення сприятливих умов життєдіяльності людей, фізичне та духовне вдосконалення особистості, підвищення ефективності суспільного виробництва [4].

Сутність сучасної політики в Україні полягає в тому, що у країні будується соціально спрямована економіка, яка забезпечить людині все необхідне для нормального життя за європейськими стандартами; утворюється новий тип солідарності різних соціальних верств населення, свідомої коаліції людей, які обрали шлях розбудови вільної демократичної держави. Ця політика має сприяти створенню достатньої кількості робочих місць, умов для одержання нових професій, підвищення кваліфікації; оздоровленню умов праці, поліпшенню медичного обслуговування та профілактичного контролю [4].

Аналіз показників розвитку системи побутового обслуговування населення регіону передбачається за такими галузями:

1. Житлово-комунальне господарство. Для житлового господарства аналізують окремо показники рівня забезпечення населення житлом, поліпшення його якості за рахунок забезпечення благоустрою житлового фонду інженерним устаткуванням та іншими ознаками благоустрою житла, що підвищують комфортні умови проживання; показники поліпшення житлових умов малозабезпеченим громадянам безкоштовно або за невисоку плату; упровадження адресної підтримки громадян, які потребують поліпшення житлових умов залежно від часу перебування в черзі й рівня їх доходів. Для комунального господарства визначають фактичні показники якості обслуговування населення за всіма видами комунальних послуг (водопостачання, каналізація, тепло- та газопостачання) і порівнюють з нормативами споживання цих послуг. Розрахунки виконують на основі даних житлово-комунальної статистики, що розробляються в розрізі міст, адміністративних районів, селищ, а також на основі розробок підприємств та управлінь комунального господарства.

2. Освіта і культура. Метою системи освіти є створення в суспільстві умов, за яких кожна людина має можливість одержати освіту будь-якого рівня та інших освітніх послуг закладів освіти. У соціально-економічному розвитку суспільства особливе значення для населення мають наймасовіші освітянські послуги.

Це, насамперед, дошкільні заклади освіти та шкільне навчання молоді, тому аналітична робота концентрується навколо визначення: кількості дітей дошкільного віку (на підставі матеріалів перепису населення й демографічних розрахунків); кількості дітей у постійних дошкільних закладах, які є в регіоні, незалежно від їх відомчого підпорядкування; чисельності учнів загальноосвітніх навчально-виховних закладів (визначається на основі демографічних показників про загальну кількість дітей шкільного віку, відомостей про народжуваність і смертність дітей віком до 6–7 років, результатів навчання у школах у минулому навчальному році, матеріалів шкільних мікрорайонів); кількості дітей в інтернатних закладах освіти (на основі звітних статистичних матеріалів про їх розвиток, відомостей відповідних відомств про кількість дітей-сиріт, дітей із вадами фізичного та розумового розвитку, кількості місць у закладах). Вивчають також дані про динаміку чисельності населення, його віковий і сімейний склад, чинні нормативи будівництва об'єктів освіти порівняно з фактичними потребами. Під час аналізу розвитку культури основну увагу приділяють збереженню та примноженню культурно-історичної спадщини України. Із цією метою визначають наявні показники розвитку масових закладів культури (бібліотек, клубних установ, кіноустановок), показники розвитку мережі театрів, музеїв, концертних залів, філармоній, шкіл естетичного виховання, які порівнюються з нормативними значеннями.

3. Охорона здоров'я, фізична культура та соціальне забезпечення. У цьому розділі аналізують рівень забезпеченості населення лікарняними ліжками та амбулаторно-поліклінічною допомогою, стан лікувально-профілактичної допомоги за контингентами населення, стан і рівень матеріально-технічної бази медичних установ, оснащення їх необхідними приладами й обладнанням, забезпеченість матеріалами, медикаментами та кадрами. Вивчають дані аналізу стану здоров'я населення регіону, що відображаються показниками: середня тривалість життя людини; смертність дорослого населення; материнська й дитяча смертність; захворювання населення, що працює, пов'язане з тимчасовою втратою працездатності (чол.-днів на 100 працівників); біовікове та фізичне тестуван-

ня людини. За отриманими даними оцінюють потреби населення в медичній допомозі за характером захворювань та їх фактичне забезпечення. Для визначення необхідності будівництва лікарень аналізують їх матеріально-технічний стан на підставі паспортизації, що дає можливість визначити наведену та фактичну потужності лікарень, які функціонують. Таке порівняння потужностей медичних закладів та їх технічний стан є основою для прийняття рішення про необхідність реконструкції чи нового будівництва лікарень. Важливим моментом водночас є аналіз захворюваності населення, у т. ч. рівня госпіталізації, структури ліжкового фонду та його технічного стану. Важливими параметрами оцінки розвитку соціальної інфраструктури в регіонах України є діагностика системи матеріального забезпечення населення, до яких зараховують: аналіз споживчого ринку та соціальної інфраструктури.

Система показників споживання товарів і послуг містить кон'юнктуру споживчого ринку, розвиток роздрібного товарообігу та реалізацію платних послуг населенню. Зниження доходів населення, погіршення ситуації на грошово-кредитному ринку, зменшення загальної кількості підприємств (юридичних осіб), що здійснювали діяльність із роздрібною торгівлю, вплинуло на уповільнення зростання обсягів роздрібного товарообороту. Так, приріст роздрібного товарообороту у 2015 р. становив 17,9 %, у 2007 р. – 29,3 %, така тенденція спостерігалась у 21 регіоні. У регіональному розрізі приріст роздрібного товарообороту варіював у Львівській області до 27,0 %. Активно торгівля розвивалася у Хмельницькій (приріст товарообороту становив 24,8 %), Полтавській (23,9 %) та в Закарпатській (23,1 %) областях [11].

Проте реальна заробітна плата в зазначених регіонах зростала темпами відповідно у 3,9 рази, 5,8 рази та 2,0 рази меншими за приріст роздрібного товарообороту.

Основним завданням сфери реалізації платних послуг населенню є найповніше задоволення потреб населення у відповідних послугах, у тому числі побутових, і забезпечення високої якості та культури обслуговування. Із цією метою аналізують потреби населення в послугах відповідного виду на одного мешканця, досягнутий рівень розвитку мережі побутових та інших установ обслуговування;

фінансові можливості підприємств й організацій, місцевих бюджетів і платоспроможність населення. Особливу увагу приділяють аналізу збалансованості показників платних послуг із показниками балансу грошових доходів і витрат населення. Оцінка такого балансу дасть можливість визначити проектні показники реальних доходів населення та загальний обсяг платоспроможного попиту населення. Протягом 2015 р. спостерігалось зростання цін на споживчому ринку, внаслідок цього індекс споживчих цін у грудні 2015 року до грудня 2014 р. становив 122,3 % проти 116,6 % у грудні 2012 р. до грудня 2011 р. [11].

За підсумками 2015 р. в усіх регіонах мала місце інфляція, значення якої варіювало від 115,4 % у Закарпатській до 125,6 % у Київській областях.

Проте у 26 регіонах спостерігалась її активізація порівняно із 2014 р. (виняток – Тернопільська область, де за звітний період 2015 р. індекс споживчих цін становив 118,6 % проти 120,1 % у 2014 р.).

Ціни зросли за всіма видами товарів та послуг, найбільше на продукти харчування (у 2015 р. – 124,5 %, у 2014 р. – 123,7 %). У регіональному розрізі найбільше зростання цін на продовольчі товари та безалкогольні напої спостерігалось в Київській області (129,0 %), Дніпропетровській (127,2 %), Львівській (127,0 %) областях. Крім того, швидкі темпи зростання цін зафіксовано на послуги освіти (129,2 % проти 115,8 % у 2012 р.), житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива та послуги ресторанів, готелів (127,9 % проти 116,5 %). Серед регіонів за звітний рік найбільше зростання цін на послуги освіти мало місце у Львівській (139,2 %), Чернігівській (138,1 %) та Черкаській (137,6 %) областях; на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива – у Київській (144,5 %), Львівській (140,7 %), Полтавській (138,3 %); на послуги ресторанів, готелів – у Житомирській (135,2 %), Дніпропетровській (132,3 %), Полтавській (131,1 %) областях [11].

Водночас у вересні знову мала місце інфляція, продовження якої зафіксовано в жовтні, листопаді та грудні. Проте за останні чотири місяці року найбільша інфляція мала місце саме у грудні – 102,1 % (від 101,3 % у Херсонській до 103,9 % в Івано-Франківській областях).

Основною причиною щомісячного зростання споживчих цін протягом січня-грудня 2015 року стало підвищення цін на продукти харчування та безалкогольні напої (максимальне зростання зафіксовано в березні – 105,6 %) та на транспортні товари й послуги (максимальне зростання в березні – 103,9 %).

Інфляція наприкінці року, здебільшого, зумовлена високим приростом цін на послуги з утримання, ремонту житла тощо, послуги та товари з відпочинку й культури та предмети домашнього вжитку, побутову техніку [11].

Проблема реформування житлово-комунального господарства в Україні стоїть дуже гостро. Необхідна якісно нова фінансова й управлінська інформація про діяльність підприємств житлово-комунального господарства, на основі якої можна б було аналізувати ситуацію, що склалася в галузевому комплексі, підприємствах ЖКГ в умовах реформування галузі, і на цій підставі приймати рішення щодо управління цими підприємствами.

Поліпшення житлово-комунального обслуговування забезпечує необхідну основу для відтворювального процесу, позитивно впливає на шлюбність, народжуваність, зміцнення здоров'я населення.

На низькому рівні залишається рівень розрахунків населення за житлово-комунальні послуги. Так, за підсумками 2015 р. в Україні третій рік поспіль зростала заборгованість населення за житлово-комунальні послуги. За 2015 р. обсяг боргу збільшився у 24 регіонах (від 0,3 % у Хмельницькій до 19,8 % у Рівненській областях). Це зумовило його приріст загалом по Україні на 8,6 %. Зниження заборгованості спостерігалось лише в Одеській (на 1,3 %), Чернівецькій (на 6,1 %) областях [11].

Побудова в Україні економіки знань є вкрай необхідною. Адже знання використовуються, перш за все, для виробництва нових знань. Знання як економічна категорія є важливим сучасним фактором виробництва, що дозволяє досягти якісно більш високих соціальних та економічних результатів. І роль знань в економічному розвитку стрімко зростає, випереджаючи значимість засобів виробництва та природних ресурсів. За даними Світового банку, фізичний капітал у сучасній економіці формує 16 % загального багатства кожної країни, природний – 20 %, а людський – 64 %, а в таких країнах, як Німеччина та Японія – до 80 %. Це й не див-

но. Адже нині цінності створюються за рахунок підвищення продуктивності праці та використання нововведень, тобто шляхом застосування (використання) знань на практиці.

У період переходу від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства створення й поширення знань стає ключовим фактором соціально-економічного розвитку. А це означає, що ці процеси опираються на використання та розвиток усієї освітньої системи, потреба в якій зростає. Фахівці стверджують, що в постіндустріальному суспільстві не менш як 30 % дорослого населення повинно мати вищу освіту. Сьогодні знання стають також головним стратегічним ресурсом, який практично є необмеженим. Це пов'язано з тим, що передача знань не передбачає їх зменшення в індивідуума, який «передає» ці знання іншому. Знання – це унікальний економічний ресурс, який збільшується у процесі його використання. Продаючи освітні послуги, сутність яких полягає в передачі знань різним індивідуумам, освітній заклад має можливість здійснювати цей акт купівлі-продажу з певним обсягом знань безліч разів. Обмеження полягають лише в кількості потенційних споживачів, але не в обсязі знань. Іншими словами, продукт діяльності освітнього комплексу – знання – потенційно необмежений.

На жаль, освіта ще не вийшла з того складного етапу свого розвитку, в якому вона перебувала в 90-ті рр. минулого століття, коли криза охопила всі сфери діяльності, у тому числі й освітню.

На початок 2015 р. в Україні функціонувало 435 закладів вищої освіти, урахувавши філії. У регіональному розподілі найбільша частка припадає на центральні та східні регіони. Так, у Києві діяло 82 (або 15,3 % від загального обсягу) заклади вищої освіти, (або 8 % загального обсягу), Харківській – 41 (або 7,7 % загального обсягу), Дніпропетровській – 34 (6,4 % загального обсягу) областях. Серед регіонів за кількісним показником мережі закладів вищої освіти функціонує 40 ЗВО (ураховуючи філії). Найнижчий рівень концентрації закладів вищої освіти у 2013 р. спостерігався у Волинській – 6 закладів (або 1,1 % загального обсягу), Рівненській – 8 закладів (або 1,5 % загального обсягу) областях. У Житомирському, Сумському, Тернопільському, Чернівецькому, Чернігівському регіонах функціонувало по 9 закладів вищої освіти [11].

Соціально-економічні перетворення, що відбувалися в останні десятиріччя, найбільш яскраво та суперечливо відобразилися у сфері культури, яка є не лише виробником й охоронцем культурних цінностей, але й важливим сегментом економіки. Отже, трансформаційні процеси, які відбуваються в цій сфері, позначаються й на економіці загалом. Особливо розвиток культури впливає на вибір макроекономічної стратегії в умовах, коли соціальний критерій використовується під час вибору темпів реформ.

Свобода та невтручання у творчі процеси державних органів, демократизація культурних процесів, децентралізація управління, багатогранність організаційно-економічних і правових форм культурної діяльності, самостійність організацій культури є передумовами розквіту національної культури, з одного боку, а з іншого – спостерігається різке зниження зацікавленості громадян країни до традиційних зразків національної культури та потяг до іноземної продукції масової культури, зниження вітчизняного виробництва культурних благ і послуг, а також марні зусилля виживання сільського клубу та престижних кіностудій, телевізійних каналів, театрів, музеїв. Так виглядають суперечності реального стану української культури на початку XXI ст. [7].

Проведення виваженої та реалістичної культурної політики є також неодмінною умовою забезпечення громадянського, міжетнічного миру, консолідації нації. Повне подолання сепаратистських і «розкольніцьких» настроїв в українському суспільстві, міжетнічних непорозумінь, мовно-культурної фрагментарності соціуму (зокрема лінгво-культурної відчуженості між містом і селом) стане можливим лише тоді, коли в нашій країні функціонуватиме цілісне, розвинене та гармонізоване культурно-інформаційне середовище. Отже, забезпечення культурно-духовних потреб суспільства та особистості має бути одним із визначальних напрямів державної політики в Україні.

Сучасний стан культурно-мистецької сфери українського суспільства характеризується рядом негативних тенденцій, які, до того ж, мають системний характер. Недостатньо цілісним, роз'єднаним і нескоординованим є культурно-інформаційний простір українського соціуму. Загалом Україна все ще має вагомий матеріально-технічний та адміністративний фундамент,

аби забезпечити вільний доступ усіх своїх громадян до культурних цінностей, активне й розмаїте культурне життя суспільства. Практично в усіх обласних центрах існують театри, краєзнавчі, історичні та художні музеї, філармонії, а в найбільших містах (Львів, Харків, Одеса, Дніпро) – оперні театри та симфонічні оркестри. У більшості областей, міст та районів розроблені й затверджені регіональні програми розвитку культури, відбуваються численні фестивалі та інші культурно-мистецькі заходи. Попри значні втрати вдалося здебільшого зберегти мережу державних та комунальних закладів культури (клуби, будинки культури, бібліотеки тощо) на місцях. Збереглися та продовжують функціонувати заклади вищої освіти культурно-мистецького профілю. За роки незалежності суттєво зменшилася роль культурно-просвітницького сектора у громадському житті. Значно знизилася відвідуваність музеїв та театрів, що свідчить про зміни у структурі культурних потреб населення. На тлі збільшення загальної кількості професійних театрів та особливо музеїв (останніх на сьогодні стало майже вдвічі більше порівняно з початком 90-х рр.) кількість відвідувань цих закладів, за даними Міністерства культури і туризму, зменшилася за цей же період відповідно на 36 % і 62 %. До критичного рівня погіршився матеріально-технічний стан мережі культурних і культурно-освітніх закладів, матеріальне забезпечення й соціальний статус робітників галузі. У системі закладів культури накопичилося чимало фінансово-господарських проблем. Близько 50 % із тих, що працює, мають незадовільний технічний стан, близько 30 % експлуатуються понад 30 років без капітального ремонту. Більшість сільських закладів культури взимку не опалюються. У Волинській області таких 55 %, у Дніпропетровській – 70 %–74 %, Миколаївській – 80 %, Черкаській – 82 %, а в Закарпатській області цей показник сягає 90 %. Коефіцієнт зносу основних фондів культури після 2000 р. в більшості областей перевищив 90 % [11].

Туризм посідає особливе місце в суспільному виробництві, виконуючи економічні, соціально-культурні, політичні, рекреаційні, виховні та екологічні функції, відкриваючи широкі можливості для реалізації ринкових механізмів, слугуючи джерелом наповнення державного та місцевого бюджетів. Створення нового іміджу українського турпродукту, конкурентоспро-

можного на вітчизняному та світовому ринках, комплексний підхід до розвитку туризму й курортів на регіональному рівні, підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в туристичній сфері, зокрема в галузі сільського зеленого туризму, зумовили зростання кількості туристів та обсягів надання послуг.

Безперечними лідерами у просуванні зеленого туризму в Україні є Карпати (насамперед, Гуцульщина). На Івано-Франківщині в м. Яремчі, наприклад, у 2015 р. налічувалось 251 власник приватних туристичних садиб, на Львівщині — понад 2000 власників агроосель; загалом у туристичних зонах Карпат, Закарпаття та Передкарпаття, за даними Спілок сприяння розвитку сільського зеленого туризму, нараховується понад 5000 власників агроосель, а їх кількість із кожним роком зростає. Зелений туризм (найбільш популярний нині серед таких альтернативних видів туризму, як пізнавальний, екологічний, релігійний, етнічний, екстремальний, конгресовий, елітарний) розвивається у традиційних туристичних зонах — Карпатах, Передкарпатті, Розточчі, а також на Київщині та Полтавщині. Зарубіжних та внутрішніх туристів приваблюють «трипільська» печера на Тернопіллі, «соляні» маршрути чумацькими шляхами Херсонщини, прогулянки ретропоїздом Закарпаттям (м. Рахів), місця відпочинку в с. Чабанка на Одещині, смт Славському, Жовківському районі, Розточчі, Сколе, смт Східниці на Львівщині, с. Ясіня, м. Яремче та м. Косові в Карпатах тощо.

Першочерговим завданням регіональної політики можна вважати забезпечення рівного доступу населення різних регіонів до забезпечення здоров'я та послуг у галузі охорони здоров'я. З метою мінімізації територіальних диспропорцій доцільно класифікувати регіони за певними показниками, визначити специфіку факторів ризику та формувати адекватну регіональну політику щодо охорони здоров'я в регіонах.

Здоров'я населення залежить і від стану самої галузі. За високого рівня розвитку системи охорони здоров'я така залежність, як стверджують фахівці, є незначною та становить лише 10 %.

Україна нині має досить обмежені можливості фінансового забезпечення галузі, адже за 90-ті рр. ВВП скоротився майже на $\frac{3}{4}$ і є одним із найнижчих не лише серед високорозвинених країн світу, але і країн СНД. Бюджетні видатки нині не покривають навіть третини потреб.

Недостатній рівень фінансування галузі зумовлює погіршення матеріально-технічної бази медичних закладів, зменшення їх кількості.

В обласному розрізі всі ці показники суттєво відрізняються.

Найбільший рівень фінансування сфери охорони здоров'я з місцевого бюджету у 2013 р. забезпечено у Вінницькому, Івано-Франківському та Закарпатському регіонах. Варто відзначити, що за 2010–2015 рр. зменшилася загальна кількість відвідувань до лікарів у поліклінічних закладах, в усіх регіонах України, найбільше — у Донецькому, Луцькому, Вінницькому, Луганському, Полтавському регіонах, найменше — у Чернівецькому, Запорізькому та Херсонському. Проте традиційно «лідують» за показниками захворюваності та кількістю відвідувань регіони, в яких розташовані найбільші міста України: Київ, Донецьк, Дніпро, Одеса, Львів, Харків тощо, чисельність населення яких найвища.

Як свідчать статистичні дані, останнім часом громадяни все менше звертаються до лікарняних закладів за медичною допомогою, що пояснюється їх платоспроможністю. Проте кількість відвідувань лікарів на амбулаторному прийомі та відвідувань лікарями хворих удома, включно з екстреною та планово-консультативною допомогою (МОЗ) на одного жителя за 90-ті роки зросла з 9,7 до 10,0. Із загальної кількості госпіталізованих діти становили 1,5 млн, тобто 17,7 на 100 дітей.

Розвиток системи охорони здоров'я можливої лише за рахунок формування потужного кадрового потенціалу. Головна проблема полягає у відсутності мотиваційного механізму для лікарів і медичного персоналу. Дуже стресова робота в лікарів, зокрема швидкої допомоги, хірургів, від нестачі потрібних витратних матеріалів, точної техніки, неможливості допомогти соціально незахищеним. Найвищий показник середньої заробітної плати лікарів у 2015 р. у регіонах України становив: Чернігівському — 2 008,7 грн, Миколаївському — 1 899,6 грн, Запорізькому — 1 872,4 грн, Полтавському — 1 822,3 грн та Рівненському — 1 784,4 грн [11].

Обсяг фінансування кадрів із державного та міських бюджетів є суттєво обмежений. Так, наприклад, практично в усіх регіонах у 2011–2015 рр. відбулося скорочення видатків із місцевого бюджету на зарплату медиків,

найбільше в Полтавському, Закарпатському та Івано-Франківському. Збільшилось фінансування в таких регіонах, як Чернівецький, Запорізький та Херсонський. Відповідно рівень забезпеченості кадрами є низьким. Найбільш забезпечені – Дніпропетровський, Львівський, Івано-Франківський та Запорізький регіони, найменше – Чернівецький, Луцький, Полтавський та Миколаївський.

За результатами проведеного дослідження з'ясовано, що загалом в Україні 16 регіонів (59,3 %) визначені як проблемні щодо надання медичної допомоги. Зроблено висновок про необхідність посилення управлінського впливу, насамперед, з боку органів місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Суспільне усвідомлення цінності людського життя, важливості повноцінного та гармонійного розвитку кожної особистості, її фізичних, моральних і духовних здібностей, а також необхідності створення умов для самореалізації людського потенціалу вимагають від науки й органів виконавчої влади об'єктивного та своєчасного визначення основних стратегічних напрямів і пріоритетів соціального розвитку України. Протягом тривалого трансформаційного періоду із властивими йому суперечностями та проблемами подолано глибоку соціально-економічну кризу, сформовано основи ринкового господарювання з відповідними засадами соціального розвитку, орієнтованими на утвердження принципів демократії, соціальної та політичної стабільності в суспільстві. Соціальні пріоритети повинні бути в усіх ланках сучасних трансформаційних перетворень, у тому числі в інноваційно-інвестиційних процесах, структурних та інституційних зрушеннях, сучасній політиці регіонального розвитку.

Підвищення якості життєдіяльності населення України є нагальною потребою, зумовленою необхідністю консолідації суспільства, об'єднання зусиль усіх його верств для реалізації цілей соціального розвитку з орієнтацією на досягнення високих соціальних стандартів і нормативів. Необхідно критично переосмислити світовий досвід формування нового соціально-економічного простору відповідно до національних потреб і запитів, передбачивши заміну старих способів розв'язання соціаль-

них проблем принципово новими, більш ефективними. Основна ідея національного соціального розвитку повинна полягати в досягненні самодостатнього рівня соціодинаміки в суспільстві, усвідомленні та реалізації того, що повноцінне відтворення людського потенціалу, соціуму загалом є прерогативою не тільки держави та владних структур, але й кожного із громадян України, що здійснюється на основі узгодженості соціально значущих інтересів громадян, суспільних об'єднань, органів державної влади та місцевого самоврядування.

Своєчасне виявлення та розв'язання основних проблем у соціальній сфері країни є ключовим питанням для забезпечення стабільного розвитку держави в умовах фінансово-економічної кризи. Основою для прийняття оперативних рішень, необхідних для мінімізації соціальних ризиків, може бути об'єктивний та неупереджений аналіз змін у якості життя суспільства, який є інтегральним показником ефективності соціально-економічної політики держави та її спроможності реагувати на виклики часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Human Development Report 2015 [Електронний ресурс]. – New York : United Nations Development Programme, 2015. – IX. – 274 p. – Режим доступу: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf (дата звернення: 15.09.2017). – Назва з екрана.
2. The Global Competitiveness Report 2014–2015 [Електронний ресурс] / ed. by K. Schwab. – Geneva : World Economic Forum, 2014. – XIV. – 548 p. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf (дата звернення: 15.09.2017). – Назва з екрана.
3. Экономическая теория: политэкономия : учебник / [В. Д. Базилевич, В. Н. Попов, Е. С. Базилевич, Н. И. Гражевская]. – Київ : Знання, 2009. – 871 с.
4. Важенин С. Г. Социальная инфраструктура народнохозяйственного комплекса / С. Г. Важенин. – Москва : Наука, 1984. – 172 с.

5. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць. – Київ : НАН України, Інститут економіки та прогнозування, 2009. – 864 с.
6. Економічна енциклопедія : у 3 т. – Т. 3. – П–Я / за ред. Б. Д. Гаврилишина, С. В. Мочерного. – Київ : Акад. нар. госп-ва, 2002. – 952 с.
7. Кириченко С. О. Підходи до визначення сутності поняття «соціальна інфраструктура» та її функціональне призначення / С. О. Кириченко // Проблеми системного підходу в економіці. – № 1 (55). – 2016. – С. 56–60.
8. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.
9. Куценко В. І. Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : монографія / В. І. Куценко ; за наук. ред. Б. М. Данилишина. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2008. – 818 с.
10. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія / О. В. Макарова. – Київ : Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2017). – Назва з екрана.
12. Чухно А. А. Модернізація економіки та економічна теорія / А. А. Чухно // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 24–33.
- default/files/2015_human_development_report_1.pdf (accessed 15 September 2017).
2. Schwab, K. (Ed.). (2014). The Global Competitiveness Report 2014–2015. Geneva: World Economic Forum, XIV. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf (accessed 15 September 2017).
3. Bazilevich, V. D., Popov, V. N., Bazilevich, E. S. & Grazhevskaja, N. I. (2009). *Jekonomicheskaja teorija: politjekonomija [Economic theory: political economy]*. – Kyiv : Znannja [in Russian].
4. Vazhenin, S. G. (1984). *Social'naja infrastruktura narodnohozjajstvennogo kompleksa [Social infrastructure of the national economic complex]*. Moscow : Nauka.
5. Gejec', V. M. (2009). *Suspil'stvo, derzhava, ekonomika: fenomenologija vzajemodii ta rozvytku [Society, State Economy: Phenomenology of Interaction and Development]*. Kyiv : NAN Ukrai'ny, Instytut ekonomiky ta prognozuvannja [in Ukrainian].
6. Gavrylyshyn, B. D. & Mochernyj, S. V. (Eds.). 2002. *Ekonomichna encyklopedija : u 3 t. T. 3. P–Ja [Economic Encyclopedia, (Vols 1–3). Vol. 3.]*. Kyiv : Akad. nar. gosp-va [in Ukrainian].
7. Kyrychenko, C. O. (2016). Pidhody do vyznachennja sutnosti ponjattja “social'na infrastruktura” ta i'i' funkcional'ne pryznachennja [Approaches to the meaning of the essence of the concept of “social infrastructure” and its functional purpose]. *Problemy systemnogo pidhodu v ekonomici – Problems of a systematic approach in the economy*, 1 (55), 56–60 [in Ukrainian].
8. Kucenko, V. I. & Udovychenko, V. P. (2011). *Social'na bezpeka v konteksti stalogo rozvytku [Social Security in the Context of Sustainable Development]*. Chernigiv : Vydavec' Lozovyj V. M. [in Ukrainian].
9. Kucenko, V. I. (2008). *Social'na sfera: real'nist' i kontury majbutn'ogo (pytannja*

REFERENCES

1. Human Development Report (2015). – New York: United Nations Development Programme, IX. http://hdr.undp.org/sites/default/files/2015_human_development_report_1.pdf. Retrieved from <http://hdr.undp.org/sites/>

- teorii' i praktyky) [Social sphere: reality and contours of the future (questions of theory and practice)]. В. М. Danylyshyn (Ed.). Nizhyn: TOV "Vydavnytvo "Aspekt-Poligraf" [in Ukrainian].
10. Makarova, O. V. (2015). *Social'na polityka v Ukraini* [Social Policy in Ukraine]. – Kyiv : In-t demografii' ta soc. doslidzh. im. M. V. Ptuhy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
11. Oficijnyj sajt Derzhavnogo komitetu statystyky Ukrainy. (n.d.). <http://www.ukrstat.gov.ua>. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 15 September 2017) [in Ukrainian].
12. Chuhno, A. A. (2012). Modernizacija ekonomiky ta ekonomichna teorija [Modernization of Economics and Economic Theory]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 10, 24–33 [in Ukrainian].

В. Н. Панасюк, кандидат экономических наук, доцент (Тернопольский национальный технический университет). **Межрегиональные диспропорции развития социальной инфраструктуры в условиях рыночной трансформации.**

Аннотация. Целью статьи является исследование диспропорций развития социальной инфраструктуры в условиях рыночной трансформации. **Методика исследования.** В работе использованы общенаучные методы: анализ, синтез, индукция, дедукция, конкретизация, абстрагирование, метод исторического и логического исследования. **Результаты.** В статье предложена постановка актуальной проблемы диспропорций развития социальной инфраструктуры в условиях трансформации экономики региона. Проведен анализ показателей развития системы бытового обслуживания населения региона по отраслям. **Практическая значимость результатов исследования.** Определено, что социальная инфраструктура является необходимым элементом социально-экономического развития региона: с одной стороны, она направлена на предоставление различных социальных услуг непроизводственного характера здравоохранения, образования, услуг физического и культурного досуга, а с другой, определяет условия жизнедеятельности и развития населения, которые выражаются в обеспечении здравоохранения, доступного образования и просвещения.

Ключевые слова: социальная инфраструктура, рыночная трансформация, социальная сфера, социально-экономическое развитие, регион.

V. Panasyuk, Cand. Econ. Sci., Docent (Ternopil National Technical University). **Inter-regional disproportion for the development of social infrastructure in market transformation conditions.**

Annotation. The purpose of the article is to study the disproportions of the social infrastructure development in a market transformation. **Methodology of research.** The objectives of the article implemented by using the following research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, concretization, abstraction, the method of historical and logical research. **Findings.** The article proposes the actual problem of disproportions in the development of social infrastructure in the conditions of transformation of the region's economy. The analysis of indicators of development of the system of consumer services of the population of the region by industry was carried out. **Practical value.** It is determined that social infrastructure is a necessary element of the socio-economic development of the region: on the one hand, it is aimed at providing various social services of non-productive nature of health care, education, services of physical and cultural leisure, and on the other determines the conditions of life and development of the population, which are expressed in the provision of health care, accessible education and education.

Keywords: social infrastructure, market transformation, social sphere, socio-economic development, region.